

НАБІГ КОЗАКІВ НА ОЧАКІВ

1545 р.

Подав Евген Барвінський.

Перші звістки, які про козаків подибуємо в актовім матеріялі, сягають кінця XV ст., і відразу маємо згадки про набіги в землі татарсько-турецької держави. Ся боротьба йде з обох сторін — раз Татари заганяють ся в наш край, то знов козаки в їх. Се головне, що чуємо про перші початки козацтва, а звістки сї уривочні та не багато їх. Перша згадка з 1492 р.: Менлі Герей жалуєть ся, що злоде київські та черкаські розбили татарський корабель під Тегнею, забрали 10 коний. Потім є нові згадки: в 1494 р. Козаки знищили Очаків, 1499 втікли з добичею в Київ, 1512 загнались за татарською ордою в південну Литву, 1515 пішли на Білгород. Подібні звістки надибуємо в рр. 1527, 1528, 1530, 1541.

Тоті набіги викликував вже сам спосіб життя козацтва, часто вони скоювали ся ргоргію motu: козаки шукали на татарській землі добичі. Але часто вони були викликувані і польсько-литовською державою, що в сих завязках козацтва бачила пригідну зброю проти Татарських орд — вона й підбивала козаків набігати на татарські землі. Був се спосіб вигіднійший на стільки, що держава не стягала на себе гніву ворога: вона відпекувала ся всего і всю винувальювала на козаків, а за них одвічальности не хотіла брати на себе.

Подібний набіг лучив ся і в 1545 р., та про него звісно було досі хіба лише те, що Більский пише: „Наші накоїли шкід під Очаквом купцям турецьким, за що чимало халепи було від Турка ;

вслано комісарів, шкоду нагороджено з королівського скарбу¹⁾. До сеї справи почастило мені роздобути вязку документів.

В XXIII томі рукописного збірника званого Acta Tomiciana, зладженого в половині XVI ст. канцелярією Станіслава Гурского, що тепер зберігаєть ся в музею князів Чарторийських у Кракові під ч. 285²⁾ є 22 документи до справи сего нападу козаків на Очаків. Розглянувши її коротко в нашій записці на підставі сих актів, ми даємо їх в цілости для того, аби збільшити невеличкий ряд дат про перші часи козацтва.

Під кінець панованя короля Жигмонта I. енергія уряду ослабла зовсім. Старий король вже не здужав взяти міцно керми у свої руки, всемогучі впливи королевої і її креатур мали перевагу в усім. Все розпадало ся мов та руїна, якої ніщо не вдержить. Не було ані війська, ані гроший, а в краю був розлад, невдоволене, щораз частійше давали себе чути голоси, що вже час, аби старий король покинув панувати і передав уряд синові Жигмонтови Августови. На якесь більш рішуче діло годі було здобути ся, замість хопити ся чогось рішучого, лише все латало ся до часу; сойми сходились, сварили ся, розходились без нічого, раз-ураз треба було лише чогось боятися, то від Німеччини, то від Волохів, то від Турка.

Найбільше лякала ся Польща все Турка. Правда, з ним був від якогось часу спокій, але не було певно, чи буде він тривкий; досить було якоїсь малої причини, зачіпки, і він міг розбитись, могла розгорітись війна, а вести її не було сил.

Зачіпка була ~~турецька~~ ^{турецька}. Козаки, що жили в степу, нераз наби́гали на турецькі країни та рабували їх. Оттаке скоїло ся і під кінець 1545 р.

Тринацятого жовтня 1545 підплили козаки на трицятьох двох чайках, під проводом Ісачка з Брацлава, Карпа Масла та Івана Держка з Черкас, під Очаків, здобули замок, убили пять людей, поранили чотирьох, забрали в неволю трицять двоє, награбували багато добра і відплили до дому. Про сей набіг зараз доніс султанови Солиманови силістрійський судя Мехмет бег.

¹⁾ Bielski kronika wyd. Turowski II стор. 1093.

²⁾ Tomus vigesimus tercius epistolarum, legationum, rponsorum et rerum gestarum Serenissimi Principis Sigismundi primi Regis Poloniae et Magni Ducis Lituaniae. Continet annos 1545, 1546, 1547. Для скороченя будемо цитувати А. Т. і сторону.

Звістка про се скоро наспіла на королівський двір; вже в листопаді 1545 р. воевода белзький Николай Сенявський писав, що: „козаки литовські набігли на Очаків, спалили, наполонили людей і награбували добра, і сим дали Татарам і Туркам причину до ворогування“. Очевидячки, ся звістка була на дворі вельми немила, бо всі розуміли, як воно небезпечно дати Туркови причину до ворогування. Отже щоби запобігти сему задалегідь, не вичікуючи, поки Турок сам стане щось учинати, польський двір вислав швидше щоби випередити всі інші звістки, 15 грудня 1545 посла дворянина Генрика до Турції (Док. III—VI), де він упевняв, що все накоїло ся не лише не по думці короля, але проти его волі і наказів. Як лише король довідав ся про се від гетьмана Сенявського, зараз вислав там свого коморника, щоби розглянув сі справи. Заподіяли се люде, що живуть лише з добичі, і походили вони з Москви, лише не многі з Литви. „Вони не мають сталих осель, живуть мов дикі звірі, в полях, живуть із грабованя, не підлягають нічній управі, тому годі їх піймати та покарати“. Далі впевнює король, що згоду, яка була досі між обома державами, він хоче заховати і на далі. Страх був справді великий, се видко вже хочби з того, що в інструкції для посла говорить ся і про те, що він має робити, колиб застав у Царгороді давнішого польського посла у неволі. (Док. I і III).

Але-ж треба було дослідити, хто був дійсно виновником, хто всего того накоїв; були звістки, що се скоїлось через барського старосту Претвича. Щоби переконати ся, чи від Претвича, чи відки инше діють ся оті набіги на Турка, королева Бона вислала з двора на розсліди в Бар Павла коморника (Док. II). І от що вийшло з его дослідів, він: „дійшов до того і на свої очі бачив, як козаки з великого князівства Литовського, займаючи на кільканацять миль землі корони польської, ходять Претвичевим шляхом, Барскою волостією, грабувати Волощину і чабанів турецьких. Се вони роблять для того, аби стягнути підозрінє на Претвича і иньших погранични мешканців корони і щоби за ті кривди, яких вони накоїли, корона, а не князівство мала клопоту і небезпечність“. Далі сему Павлови пощастило ся вхопити козака Івашка з волоськими кіньми — всі иньші товариші его повтікали. Коли привезли его до Кракова і стали розпитувати, чому ходив на розбій, він стан розказувати, що ходив на приказ князя Федора¹⁾, володимірського старости; так ходили вони в Волощину і ходять нераз у Тегиню й Оча-

¹⁾ Князь Федір Андрієвич Сангушко 1531—1548.

ків. Показало ся, що князь казав їм ходити не литовським шляхом, але щоби добич свою гнали до Бару і на иньші місця польської корони, щоби Волохи, Турки і Татарн жалували ся за се на Претвича.

Коли вийшли на верх такі діла, обернув ся король Жигмонт до сина Жигмонта Августа, з домаганем, аби розслѣдив все те як найдокладнїйше та покарав винного“; визначив на 21 марта речинець, де мав ставити ся Претвич і всі иньші для розслѣду справи (Док. VII).

Посла прийняли в Царгороді добре — *humaniter est acceptus* (Док. VII), але він міг побачити, що султан вельми загнуваний за ті події — *graviter offensum*. Після того коло 15 цвітня їхав у Польщу турецький посол — чавш Мехмет з турецькими листами. Довго не могли знати, що в тих листах було написано, бо не було перекладчика (Док. IX), але устно висказав посол доволі грізні слова. Султан вважав все короля за друга, а ту Польща виступає проти него так ворожо — нападають на его країни, пустошать огнем і мечем, вбивають і полоняють его підданих: не є так, як говорить ся, немов би се були якісь чужі люде — се є дійсно польські піддані. Коли-б король не схотїв винагородити тих шкід, то побачить, що султан сильнїйший, що ще здужає пімстити свої кривди. Слова були грізні. *Legatio sane dura et minatum plena*. „Все в помішаню, пише Гозій¹⁾, ті що гарно говорили досі, тепер кажуть, що се повинен рішити король, якому не дають прийти до слова, коли роздїлюють ся уряди. В тих справах немилых, узнають его, а в тих, що получені з почесністю і користою, его не знають майже зовсім. Час би вже раз запобігти, щоби тільки набігів, рабунків, убийств не було на пограничю, щобиєсмо не провокували так могутного ворога“.

В листі своїм жалував ся султан менше грізно, за те вельми докладно подав шкоди й імена тих, що ходили на Очаків (Док. VIII). По его словам козаки мали вийти з пограничних замків Польщі — з Брацлава, Черкас і Київа. Проводити мали ними Ісачко з Брацлава, Карн Масло з Черкас, Ян Дерско з Черкас, ба, по его словам „z tych zamków niektorzy panowie sami w głowach, przodkiem Pretwic, Włodzimirski²⁾, Proński³⁾. Вони мали зібратись в трийцять дві чайки і в ночі 13 жовтня 1545 підїхали під Очаків, убили пять людий, ранили чотирох, взяли в неволю трийцять двох. З їх майна вони мали нарабувати на 19.000 аспрів, і випустили 20 осіб

¹⁾ Hosii Epistolae I (Acta historica IV) N. 218, 219.

²⁾ Князь Федір Андрієвич Сапугшко.

³⁾ Князь Андрій Пронський староста черкаський.

за окупом 40.600. З інших підданих забрали в неволю 30 осіб, а награбили за 11.300 і за окуп за них 36.800 і коний 97.

Так шкода разом була обчислена на 97.700 аспрів. Залучивши сей реєстр домагався султан, аби всі ті шкоди винагороджено зараз, а тих, що сего лиха накоїли, аби страшенно покарано, хтоб се не був, колиж би заспокоєне сеї справи хотіли проволікати, так буде вважати се за порушене згоди.

Боявся король; досить, пише, колиб на нас підустив Татарів, Волохів, а малиб ми з ними доволі роботи. Поперед усього він пише до сенаторів, до Петра Кміти, Яна Тарновського, щоб прибули на нараду (Док. X, XI.) 2 мая та сказали, що тут робити. Поки ще розсліджувано справу, він відповів і султанови, що все залагодить як найточнійше (Док. XII.), а посла его нарочком задержує, бо годі так скоро мати звістку з такого далека як Очаків, а хотів би, щоби посол був свідком сеї сатисфакції даної султанови і его підданім.

Потім він знов обертається до сина, аби заняв ся сею справою (Док. XIII.), аби старав ся покарати винних, аби бодай відобрав староство тому, від кого вийшла ся буча; ще важніше те, що хтось мусить за се заплатити: нехай платить той, хто винен, бо годі аби за се покутував скарб королівський. Але з Литви не було ніякої звістки, годі було про що дізнати ся. „Надіяли ся ми і дожидали вельми, аби ви або щось порішили в тій справі, або бодай подали нам свою раду, що діяти — але нічого з сего не вийшло — нічого ви нам не прислали крім актів і навіть не подали своєї гадки“, пише король Жиймонт до сина (Док. XIV.). Годі було ждати довше, тим більше, що султан напірав, аби справу залагодили (Док. XVII, XVIII.). На радї сенаторів порішено не здержувати султанового посла; але шкоди, що накоїлись, треба було винагородити. Звідки? пише король до сина — коли не подали ви жерела; не лишається нічого иншого, як заплатити з державного скарбу. До того визначив сенат двох делегатів Войцеха Старжеховського каштеляна белзького і Миколу Грабу каштеляна холмського¹⁾, вони мали розслідити шкоди і винагородити їх, але не за султанським реєстром, лише по дійсному стану справи. „Болить се нас і діймає, бо мусимо покутувати за чужі гріхи“, пише король. Але крім сего жалю, сенатови насунула ся одна гадка — аби платячи так за шкоди не осмілити Турків і не ввести в звичай такого рода гарачу, який би мусїли все оплачувати. Піднесено там, що так само, як потерпіли що іно Турки від козаків, терплять раз-враз Поляки від

¹⁾ Документ XIX Instructio.

Татарів, що набіги і грабованя їх повтаряють ся безперестанку; тож тепер найвідповіднійша пора пожалуватись на се, і зазначити, що за отті шкоди теж належить ся нагорода.

Так і відписано султанови 2 липня (Док. XV). Зазначено, що хоч держава не винна сему нічого і не може брати на себе одвічальности що напали на Очаків якісь розбишаки¹⁾ — не піддані Польщі і випадково були на пограничю в її землях — але тому, що сей набіг скоїв ся з її границь, держава хоче винагородити отті шкоди. Але так само, як точно винагороджує шкоди Туркам, так само домагаєть ся, аби й турецькі піддані не робили шкід в границях корони, що на жаль дуже часто повтаряєть ся і шкоди ті більші і більш прикрі як отея очаківська — от за присутности посла турецького такий набіг повторив ся.

Депутати наспіли на місце під Бар на початку вересня; вони мали там з'їхати ся з сілістрійским судею та кадиєм очаківским; мав з ними бути там і посол турецького султана. Поручено їм докладно розслідити веї шкоди, розглянути їх і переслухати покривджених, а що докажуть, виплатити (Док. XIX.). Але стало ся инакше, як було задумане. На комісію не ставив ся аві ніхто з пошкодованих, аві судя сілістрійский (Док. XXI).

Делегати називають турецького посла чоловіком поганим і ласим і посуджують его, що він навмисне не допустив, аби пошкодовані Татари прибули самі, а се для того, аби більшу частину того, що дістане від короля, сховати до власної кишені, а Татарів збути чим небудь. Даремне чекали делегати, ніхто не прибував, через те вони муїли самі почати справу і виплатити за шкоди послови по реєстру, який був прислав султан. І так за шкоди заплатили грошем 2333 золотих угорських і 12 поставів сукна ліонського ціною 336 зол., що перемінене на асири все разом давало суму 155.100; крім сего звернено ему ще 1200 зол. польських, які стягнуто колись від грецького купця Каркоканделі за податок. В кінці не обійшло ся без подарунків — іслано ще 150 золотих угорських золотом для Баші Капіца, брата Растембаші.

Всього того ще було мало послови: сей поганий чоловік, як его звуть, хотів витягнути як найбільше гроший і жадав ще винагородити

¹⁾ Oppidum a perditis illis latronibus, qui nusquam certo loco consistunt, sed per campos vagantur, direptum esse. Сей документ в перекладі: А. Т. стор. 180 каже: ze ludzię ci, ktorzy w Oczakowie skodi pocynieli, beli kozacy polni.

за конї — але сего ему відмовлено, бо в письмі султана не було за се ціни уставлено.

Після того делегати жалувались на шкоди, які поробили Татари — але даремно. Виплачено гроші і на тім уривають ся наші звістки про ті справи.

ДОКУМЕНТИ.

I.

Bona Sfortia Regina Poloniae Nicolao Sieniawski Palatino Belzenzi, mercenariae militiae Capitaneo.

Magnifice, sincere Nobis dilecte. Cognovimus ex literis tuae Sinceritatis, certum iam ac verissimum id esse, quod Kozacy Lituani Ocza-kow invaserunt, exusserunt et praedam hominum et pecorum abegerunt, occasionemque hostilitatis Turcis et Tartaris adversus dominia Nostra praebuerunt; quod facinus eorum tam audax, Regia Mtas, Nos et consilarii omnes acerbo ac offenso ferimus animo. Ne itaque Caesar Thurcorum, cum quo foedus Nobis est, existimet id, quod factum est, factum esse de scientia ac voluntate Regiarum Mtum Poloniae, Regia Mtas Rex senior ex senatus consilio mittit nuntium suum ad ipsum Caesarem Turcarum, significando illi, factum id et admissum esse a latronibus, praedato vivere assuetis, praeter voluntatem et scientiam Suam, et quod cum illo Caesare amicitiam et foedus servat, servabitque inviolate, latronesque istos comprehensos castigabit. Responsum vero, Sandziaco a Tua Sinceritate ad eius literas datum, probatur Mti Regiae ac toti senatui: est enim ad excusationem Nostri valde accomodatum, quod et Caesaris et Sandziaci animum offensum mitigaturum videtur. Videtur necessarium esse, ut hoc ipsum responsum denuo iterum et literas ad Sandziacum mittat Tua Sinceritas et hoc adiiciat, quod ambo Reges universique Consilarii Poloni et Lituani et caeteri omnes subditi aegerrimo ferunt animo hoc tam audax praedonum admissum, et quod factum est non modo non iubentibus, sed ne cogitantibus quidem earum Mtibus, quandoquidem Mtes Suae pro fide et iureiurando Suo amicitiam, pacem ac foedus cum Caesare Turcorum servant, servarique a suis strictissime mandant; pacem autem et foedus violatum censi non oportere propter audaciam et scelus latronum, quorum duces Moschi fuerunt, reliqui non possessionati in dominiis Regiarum Mtum, quos caetera colluvies secuta fuit. Qui ipsi

aedes certas nullas habent et in campis ferarum ritu degentes, raptō vivunt et nullius imperio subsunt, et proinde tales non facile apprehendi possunt et puniri: nihilominus tamen utraque Mtas Regia severe mandavit suis omnibus Capitaneis, ut ubique hos praedones quaerant et comprehendere curent, in quos ea animandversio erit, quae caeteris omnibus documento est futura, quatenus foedus per Mtem Regiam initum cum amicis observare unusquisque debeat. Credimus, quod hac nuntiatione Tuae Sinceritatis ad ipsum Sandziacum de fide et constantia foederis servandi et puniendorum praedonum, Sandziacus ipse mitigatiorerit. Erit autem ea nuntiatio magno adiumento ei nuntio, quem ad Turcum mittemus, credimus enim, quod literas tuae Sinceritatis Sandziacus ad Caesarem mittet, praeterea uno eodemque negotio tua Sinceritas per eundem nuntium suum, quem illuc cum eisdem literis mittet, animum ipsius Sandziaci et si quae illic in nos molimina fiant explorabitur. Haec et alia plura ex literis Regiae Mtis tua Sinceritas uberius cognoscet.

Hortamur autem Sinceritatem tuam, ut hoc tempore suspecto tua Sinceritas in Russia prope confinia commoretur, ad facilius colligendos homines contra hostiles incursus, si qui de repente extiterint, reprimendos; de praesidio istuc mittendo Regia Mtas consilium capiet. Cuperemus autem vehementer, ut controversia iudicialis, cuius causa huc venire deberet Sinceritas Tua, vel in aliud tempus differretur, vel amicabiliter componeretur, ut tempore hoc de hostibus suspecto Sinceritas tua istic commoretur, et sit intenta, ne quid ab ista ora regnum detrimenti accipiat. De qua quidem controversia et termino eius quid Mtas Regia cum Senatu constituit, id ex Eius Mtis literis tua Sinceritas cognoscet. Quam salvam et felicem esse optamus. Cracoviae die 4 decembris Anno Domini 1545.

Acta Tomiciana XXIII стор. 145—6.

II.

Legatio a Sigismundo patrē Rege ad Sigismundum Regem filium per Ioannem de Trciana Palatinum de Rauen, in Lituaniam missa 1545 decembre.

Possel gdi prziiędzie do Krola Jegomosci, uprossiwszy sobie audienią przy Radach Panstwa Litewskiego timi slowy oddawszi pierwei credenią będzie mówiel:

Najaśniejszi Miłościwy Krolu, Jego K. Mcz ocziecz wassei K. Mci, moy miłościwy Pan sznadz rad zwikł obmisslacz między gynemi rzeczami

pilnie, iakobi J. K. Mcz z Wassą K. Mczą, z domem szwim wssitkim y poddanimi szwimi y Wassei K. Mczi takiesz w obronie a w pokoju dobrem mieskacz y zachowacz sie mogl. Czo ieszli kiedi cziniel za mlodsich lath szwoich, dziss tem wieczei to obmiszcz raczi, abi w tii dospialosci lath sswoich mogl ssie uchronicz kazdei nieprzyiacielskiej trudnosci y nyebespiecenstwa samsieczkiego.

Cziniąc temu tedi dosicz, roskazowal Jego K. Mcz srodze starostom pogranicznym, na on czas oboiego panstwa, a terass Koroni Polskiej, abi ony czicho y spokojnie się zachowali przeciwko Walaskim, Tatarskim y Czessarza Tureczkiego ludziom, a za granicze do zadnei ziemie nyeprzyiacielskiej ani iezdzic ani sslacz nye ssmieli, rozumiejąc temu, iss czo bi kolwiek od Jego K. Mczi poddanych krziwdi za granicą ludzie nyeprzyiacielszi mieli, to bi za ssie ssowicze z ludzi y poddanych Jego K. M. odebracz chcieli, i obawiając ssie ieszcze k temu, abi za iakimi krziwdami y zlodziejstwami nyeprzyiaciel z woiskiem do panstw Iego K. M. nyeodpowiednie i bess wieszczi ssie nye wrzuczil, ku wielkiej skodzie y skazie poddanych Iego K. M, ludzie tess przestregając, abi tich skod, ktore bi beli uczinione Iego K. M s skarbu sswego, iakoss ssie to iuss pierweji dzialo, nyeprzyiacielskim ludziom z wielką skodą sswoją placicz nye mussial.

Thy wssitkie rzeczi wiedząc Krolowa Jey. Mcz. nassa milosciwa Pani, matka Wassei K. Mczi, abi ssie w dzierzawye swoyei granicznej Barskiej wedle woli Iego K. M y pospolitei potrzebi zachowala, czoss kolwiek o Pretwiczu s czyich powieszczi albo pissania uslissala, abi tego bess karania nye opuszczila, w czim bi bel winien nalezon, dowiadouacz ssie zawzdi raczila statecznie y pilnie, iako bi ktora powieszcz wprawdzie ssie naleszcz mogla, a gdi Iey Mcz Pretwiczowi the rzeci, ktore nan beli powiedziane, oznaimicz y s tego hamowacz raczila, k temu przisslo za iego prozbą, iss Iei Mcz z dworu sswego Pawla komornika do Baru na granicę posslacz raczela, abi ssie dowiedziala, ieszli z Pretwicza abo s kogo innego ty naiazdi do ziem nyeprzyiacielskich pochodzą. Ktori gdi tam bel, tego iawnie dossedl y okiem sswim widzial, iss kozaczi s Panstwa Wielkiego Xiąstwa Litewskiego na sslak Pretwicow, zajmując o kilkanascie mil koroni Polskiej, ku wloszczi Barskiej chodzą bracz dobitki do Walach y do wloszow albo czabanow Tureczkich: dla tego to cziniąc, abi Pretwicza y gyne pograniczne ludzie koroni Polskiej wiedli ku domnyemaniu sąsiad y nieprzyiaciol Iego K. M, a isbi za ty krziwdi, ktore bi oni uczynieli, korona, a nye Xiąstwo, trudnosci y nyebespiecenstwa miala.

Prziwiod tam do Kroła J. M. y do Krolowej Jey Mczi tenze Pawel iednego kozaka na imię Iwaska, ktorego gdi drudzi uciekli, poimal s kilkodziessiąth koni Woloskich; ktorego gdi Panowie Ich Mcz Rada Kroła JM w Krakowie pitali o tem chodzeniu y kradziezi, ktora przy nich bela naleziona, powiedzial, iss za wolą y roskazanim Xiądza Fyedora starosti Wlodimierskiego¹⁾ y oni teraz chodzili do Walach, y innich czassow chodziwaią ku Techinie y ku Oczakowu. A iss im roskazuie wssitkim, zebi sslak panstwa litewskiego traczyli, a ku Baru a na gyne miejsca Koroni Polskiej korzisz kasdą pędzieli, zebi Walachowie y Turci y Tatarowie na Pretwica ssie o te rzeczi domislali y skarzeli, w ktorey rzeczi sserszą sprawę Wassey K. Mczi s tego przepissu listu Pretwiczowego, y takiess s powiesci Pawła komornika przed Wassa K. M. stawię.

W tei rzeczi Naiassnieszi Milosciwi—Krołu Iego K. M posslacz mie raczel, ządaiącz za to Wassei K. M, ocziecz Wassei K. M. s Pani Radami sswimi tę rzecz wirozumiawssi, raczil tak karacz y opatrzicz, abi na potim takie rzeci nyepzystoine na graniczi ssie nye dziali, s ktorich bi trudnoscz, skoda y walka przeciwno Panstwom Iego K. M. y tudziess Wassey K. M. roscz mogly. W czim niez nye wątpi Iego K. M., isz ządaniu Iego K. M. y takiss potrebie pospolitei Wassa K. M. będziess uczinicz dosicz raczel.

Dokonawssi rzeczi ku Krolowi Iego Mczi, ku Panom zassie oddawssi listh credenciey, tak będzie mówiel:

Milosciwi Panowie, Iego Krolewska Mcz, nass Milosciwi Pan Krol starssi ocziecz Iego K. Mczi Pana Nassego Milosciwego przess mię roskazal Wassei Mczi wssitkim laskę sswą krolewską powiedziecz, napominaiącz y ządaiąc Wassich Mczi Iego K. Mcz roskazal, abiszcie Wassa Mczi przy Kroliu Iego Mczi ssinu K. Iego Mczi Paņu sswim raczeli ssie o to staracz, abi ty rzeci, o ktore Iego K. Mcz roskazal przess mię, ktore Wasse Mczi sslisseli, bi beli tak opatrzone y karane, iakobi panstwa ich K. M. trudnosczy y nyebespieczestwa nye mialy.

Acta Tomiciana com. 147—150.

III.

Informatio a Sigismundo I Rege Poloniae data Henrico aulico regio ad Tureum eunti.

Przotkiem Henrich prziiachawssi na dwor Czessarza Tureczkiego opowie ssie u bassz, iss prziachal z listem nassim do Czessarza Turecz-

¹⁾ Федір Андрійович Сангушко.

kiego y bendzie ssie pital, czo mu kaza s tim listem dzialacz; iessli mu go kaza ssamemu Czessarzowi oddacz, abo ony ssami beda chieiecz oddacz, a powie przy tim, iss mu nye poruczono niez mowicz s Czeszarzem, iedno listh oddacz, a odprawy y odpissu ssie upominacz.

Tu wiecz potim, czo mu kaza s tim dzialacz, to bendzie czynil, iessli go przypuszcza do Czessarza, tedi tak bendzie mowyl:

Krol JMCz Polski, pan moy milosciwi roskazal Wassei Czessarskiej Mczi pozdrowienie brackie powiedziecz y zdrowie wasse C. Mczi nawiedziecz, ktorego wassei Czessarskiej Mczi zawsdi zicz y sprziaie iako bratu y samssiadowi bliskiemu; a tam list odda y o pretka odprawe prossicz bendzie.

Ieszli beda basse chcieli list wziacz, tedi im go odda, a o odprawe pretka prossicz bendzie. List tess drugi, ktori do bass pissemi, wneth za czessarskim listem im odda, alie przed oddaniem listhu tak ma mowicz:

Krol Iego Mcz Polski, pan moy, roskazal Wassim MCziąm prziiacielom sswoim pozdrowienye powiedziecz, ziczacz WM od Pana Boga wssego dobrego, a od Czessarza laski iako prziiacielom szwoim ossobliwim; o ktorich te nadzieie ma, iss bendacz na tim mieisczu, na ktorim tess pierssi panowie bassowie beli, bendziecie ssie WM staracz o zachowane dobrei prziazni y przimierza ktore iest miedzi Czessarzem Jego Mczią Tureczkim a Krolem Jego Mczią Panem moim.

Pothim listh odda.

Benda li czie pitacz okolo Oczakowa, powiess, iss skoro przissla wiescz o tei skodzie, ktora ssie tam stala, poslalizmi komornika nassego do polnego hetmana¹⁾, chcacz ssie dowiedziecz rzeczi pewney, ktori nam pissal, iss sandzak Bialogroczki ku nyemu bel poslal, opowiadacz te skode, ktora ssie w Oczakowie stala, a mieniacz, iako bi ssie od poddanich nassich stacz miala. Ale hetman nass polni dal nam te sprawe za pewnim wiwiedzenim, iss miedzi timi lotri, ktorzi do Oczakowa chodzeli, nye bel zadni s koroni nassei, ale wssitczy wodzowie z Moskwi beli, za ktoremi powiadaja, iss bi lotrzykowie, tulacze s Xiastwa Litewskiego iscz mieli, czego ieszcze pewnye dowiedziecz ssie nye mogl, ktorzi beli, albo iessli beli ktorzi.

The sprawe gdichmi wzieni od hetmana nassego, aczkolwiek ta skoda, ktora ssie stala poddanim Czessarza JMCzi nye od nassich stala ssie poddanich, a wssakze iednak zalowalizmi tego, iss sie to od lotrgowstwa tego stalo, ktore nigdziei pewnego mieiscza nye ma, iedno ssie po polach tula, y roskazalizmi do starosth nassich pogranicznych

¹⁾ Николай Сенявский.

pissacz, abi wssitkich pilnosci ucinyeli, iss bi te lotri poimac mogli, abi beli ssrodze karani, a s timichmi czie z listi nassimi wiprawieli do Czessarza Iego Mczi, s ktorimi gdiss iechal, dowiedzialess ssie na granicach, iss tess Krol JMCz mlodi ssin' nass rosказal starostam pogranicznym Xiastwa Lithewskiego, abi ssie pilnie starali, iss bi tho lotrostwo belo poimano a karano.

Bendali mówicz, iss maia pewną sprawę, iss to liudzie beli z Panstw nassich, powiess, iss inaczei nye wiess, iedno iss Moskwa bela, a iesli ktorzi beli s panstw nassich, iakoss tego pewnie nie wiess, tedi nie beli iedno iakie lotrostwo a tulacze, albowiem zadny stateczny, a ktori bi mial ossiadloszcz w panstwach nassich, wazycz bi ssie nye ssmial nad ssrogie rosказanie nasse, ktorezmi uczinieli, abi zadny poddany nye smial ludzi poddanych Czessarza Iego Mczi skodzicz, wiedząc, iss za to ssrodze bi karan bel.

Iessli possla nassego tam zastanye, tedi iemu listi odda y instructia tę ukaze, abi ssie wedle niey sprawowal.

Gdziebi tess, czego Boze uchoway, zastal tam possla nassego, issbi bel zahamowan, a do niego puszczon nye bil, tedi ssam przet ssie listi odda, a potim staracz ssie bendzie, abi possel nass wolen bel, a nawieczci przess Rostembasse, a to bendzie czynil ssam s siebie, iakobizmi ssie beli nye nadziewali tego, y owsem, za tozmi mieli, iss possel nass iuss mial richlo u nas bycz, ponyewass nicz ssie od nass nye stalo, czimbizmy mieli przimierze zruczicz, ktorego zawzdi strzezemi y strecz bendziemi, nie chcąc, abi na nassei wierze, ktorazmi Czessarzowi Iego Mczi dali, a od Iego Mczi ia tess wzieni, mial ssię Iego Mcz. omilicz.

Aczkolwiek bi tess od nass co ssie przeciwko przimierzmu dziacz mialo, iakoss ssie w tim czuiemi, iss ssie nicz nye dzieie, iednak to iest zachowanie miedzi wssitkimi ludzmi, iss posslowie wssedzie bespiecenstwo y sswobodę maia, a ktosskolwiek na possli ssie kiedi targal, nye bel przess wielgiego u wssech ludzi oslawienia, a tego nigdi zadni Pan sprawiedliwi, iedno iaki okrutnik, nie czyniel. Powie potim, iss ma za tho, bizmi tho beli wiedzieli, nye zanyechali bizmi tego beli o tim do Czessarza Iego Mczi pissacz y wskazacz.

IV.

Sigismundus I Rex Poloniae Soltano Solimano Caesari Turcorum.
Cracoviae 15 decembris 1545.

Ex his, quae scripsit ad nos campestris exercitus nostri campiductor¹⁾, quaeri nonnullos homines Vestrae Mtis accepimus, quod latrunculi quidam ex regno nostro in oppidum Oczakow invaserint, eoque incenso praedam inde abegerint, quod ad vestram quoque Mtem relatum iam esse non dubitamus. Quoniam vero saepe aliter Illi pleraque renuntiari cognovimus, quam se res haberet, pro ea amicitia, quae nobis cum Vestra Mte intercedit, volumus committere, quin illam per has litteras nostras de rebus omnibus, quemadmodum actae sunt, certiozem redderemus. Planum Illi enim facere cupimus, quod quae nobis cum Mte Vestra foedera intercedunt, ea et servavimus, et servare deinceps volumus inviolate. Illud itaque certo sciat, quod inter eos latrunculos, qui facinus hoc patrarunt, ne unus quidem ex regno nostro fuerit, fuerunt autem plerique omnes Moschi, perpauca autem ex Magno Ducatu nostro Lithuaniae eos secuti esse dicuntur, nos vero, simulatque, quid actum esset de Oczakow, accepimus, dedimus e vestigio mandata nostra ad praefectos arcium nostrarum in finibus, ut, si qua possunt ratione, latrunculos istos caperent. Qua de re etiam ad Serenissimum filium Nostrum in Lithuaniam scripsimus, qui et ipse suam diligentiam in capiendis illis adhiberi mandavit; qui si comprehensi fuerint, etiam inspectante nuntio Mtis Vestrae, si quem miserit, capitis poenas luent. Volumus enim, ut omnes intelligant, nos, quam dedimus Mti Vestrae fidem, eam servare firmiter, neque pati, ut per nos aut nostros fiat aliquid, quod mutuae nostrae amicitiae dirimendae occasionem praebeat, quam perpetuo sancte nos observaturos Mtas Vestra nihil dubitet ac si quis aliud illi de nobis persuadere fuerit conatus, ei fidem nullam habeat.

Acta Tomiciana стор. 153—4.

V.

Sigismundus I Poloniae Rex ad Rostembassam.
Cracoviae 15 decebris 1545.

Illustrissime. Qui istinc ad nos redeunt nuntii nostri, plurimum nobis commendant studium Dominationis Vrae erga nos et sedulitatem in rebus istis nostris agendis. Quoniam vero perfertur ad nos

¹⁾ Николай Снявский.

arcem Oczakow a latrunculis quibusdam incensam, bonaque civium direpta esse, atque id crimen hominibus quibusdam nostris impingi, certo Dominationem Vram scire volumus, quod ex regno nostro nemo prorsus ibi fuerit: qui vero facinus istud patrarunt, eos magna ex parte fuisse Moschovitas, perpaucos vero ex Magno Ducatu Lithuaniae eos secutos aiunt, neque, qui fuerint, scire ad eam diem potuimus. Nos tamen omnem adhiberi diligentiam curabimus, ut comprehendi possint; neque minor est ea in re cura Serenissimi filii nostri, qui et ipse quaeri latrunculos istos et comprehendi iussit, ut debitas poenas persolvant. Quod si secus aliquid delatum isthuc fuerit, Dominatio Vra pro suo in nos studio det operam, ut fides delatoribus non habeatur, atque omnia faciat, quae ad amicitiam cum Caesarea Mte non modo retinendam, verum etiam augendam et amplificandam putaverit pertineri; cui violandae nullo unquam tempore causam sumus ullam daturi, sed eam integram semper et inviolatam studebimus conservare.

Acta Tomiciana стор. 154—5.

VI.

Sigismundus I Rex Poloniae ad Bassas.

15 decembris 1545.

Cum hunc morem semper habuerimus, ut quoties aliqua de re ad Caesaream Mtem scriberemus, etiam ad Consiliarios Illius literas daremus, eum ne nunc quidem praetermittendum putavimus. Cum itaque acciderit hoc tempore, quod Oczakow castrum per latrunculos quosdam incensum, et praeda inde est abacta, cuius rei culpa in nostros quosdam homines refertur, certo sciant Dominationes Vestrae, quod ex regno nostro nullus ibi fuerit; qui autem facinus hoc patrarunt, eos fuisse Moschos accepimus, quos nonnullos etiam ex magno Ducatu Lituaniae secutos aiunt; qui autem isti fuerint, nondum compertum quicquam habemus. Dedimus mandata nostra, ut quaerentur diligenter et caperentur, atque ea ipsa de re ad Serenissimum filium nostrum in Lithuaniam scripsimus, cui curae futuram eam rem certo scimus, quod si comprehensi fuerint, dabunt poenas audaciae suae. Quae ita per Dominationes Vestras Caesareae Mti narrare postulamus, ne fidem habeat, si secus ad Eam aliquid fuerit delatum. Cracoviae 15 Decembris 1545¹⁾.

Acta Tomiciana стор. 155—6:

¹⁾ В рукописі подано, очевидно — хибно, рік 1546.

VII.

Sigismundus I Poloniae Rex Sigismundo II Regi Poloniae.
Cracoviae 16 martii 1546.

Rediit ad nos orator noster ex Turcia, qui etsi humaniter illic est acceptus, arcem tamen Becz, de qua potissimum erat, non obtinuit: Quin graviter offensum esse narrat Caesarem Turcarum, eo, quod oppidum Oczakow direptum est atque inflammatum; qui mittit etiam suum nuntium, qui hac de re nobiscum expostulet ac sartiri damna petat, quae sunt Oczakoviensibus illata. Cui quid nos responsi dare oporteat, ignoramus. Quandoquidem dies erat constituta, si recte meminimus Dominica Reminiscere¹⁾, qua Pretwicz et alli nonnulli coram Mte Vestra sistere se debuerant, ut ex illis, quorum culpa direptio haec facta sit, cognosceret, vehementer itaque certiores a Mte vestra fieri cupimus, quid de causa hac constituerit, ex eo enim, quod per illam istic erit constitutum, responsum nuntio Caesaris dabimus; qui cum ad nos prope diem sit venturus, nollemus eum longiore tempore retinere. Gratissimum itaque nobis Mtas Vestra fecerit, si primo quoque tempore de rebus omnibus certiores nos reddiderit.

Acta Tomiciana стр. 156.

VIII.

Soltan Suliman Caesar Turcarum Sigismundo I Regi Poloniae.

Bożą moczą Czessarz Tureczki y innich wyele panstw. Roskazu-
iączemu Panu wielkiemu a nyezwicieżonemu w zakonye Jezusowym
prziassn naszą. Prziacielowi nassemu Krolowi Polskiemu y innich
wiele panstw zakonu Krzescianskiego Zigmuntowi. Oznaimuiemi y da-
iem wam prziacielowi nassemu wyedziecz przess then listh nass: tich
przesslich czassow sandziak Silistriski Mechmet bek, a sądzia nass
zamku nassego Oczakowskiego dali nam panu sswemu przess listhi
sswoie znacz, s ktorichezmi listow ich to wirozumieli, isch s panstwa
wassego s Polski z niktorych zamkow, przotkiem z Braczlawia Izaczko
a Masslo z zamku tess wassego s Cerkass na imie, Karp, Jan Dersko —
cy s Czerkassow y s Kiowa, y z innich zamkow nyektorzi panowye
ssami w glowach, przodkem Prethwicz, Wlodimierski²⁾, Pronski³⁾

¹⁾ 21 марта.

²⁾ Князь Федір Андрієвич Сангушко.

³⁾ Князь Андрій Пронський староста черкаський.

y z innych panow roskazania ci bendącz glowami, sprawiwssi ssobie trzidzieischi y dwie szaiky, wodą przissli lata po smierci Machumetowej 952 miessiącza pazdziernika trzinastei noci prziciągneli poth zamek nass Oczakow z obroną, z russniczami, y dostaneli zamku y zabieli do szmierci pięcz czlowiekow, a czterzech ranieli, y thudziess wzieto ludu zakonu nassego Bessarmanskiego w nyewolą iako niewiasth, tak tess y mescinskiego stanu trzidzieischi y dwoie, y ku themu wzięto z ich maietnoschi za dziewietnascie tissiąc rzeczy ich russaiączich w tey to walcze. A na pothim s tich ludzi, ktore belo pobrano w nyewolą, dwadzieschia ossob puszczo na okup, a tego ich okupu zaplaczono im czterdzieschi tissiącz y ssesz sseth aspr, a siedm ossob ieszcze ssą u nich w nyewoly zostalo. I ku temu ieszcze z innych poddanich nassich trzidzieischi ossob w niewolą, a skodi im ucziniono za iedenascie tissiączy y trzi sta aspr w maietnoschiach ich; y te wssitką trzidzieischi ossob na okup przedali, wziali po nich dziewiącz y trzidzieischi tissiącz y czterzista aspr; y s tich tess iedna ossoba u nich. Y inssim poddanim nassim w maietnoschiach ich trzidzieischi y sesz tissiącz y ossm sseth aspr y ku temu koni wzieto dziewieczdziesiath y ssiem dobrich: oni o wssitkim tem dali nam panu sswemu znac. A tak mi maiącz z wami od dawnych czassow zachowanie y prziazn dobrą y przissiągą, przisslussali to na wass, mieskaiącz ss uami w takowej laskawei prziazni, panstwu y poddanim nassim skodi takowe y zabierania ludzi w niewolą czinicz, iako w dobiwaniu zamku, tak tess y w zabieraniu w niewolą poddanich, ktorich y terass z niewolei onei wikupawali; przisslussali na szamssieczkie prziacielstwo, y tego poczatku zloczinstwa nyerozumiiemi, czo za przicina iesth, iakoss y pierwei za takowich zloczinczow, ktorzi beli poddanim nassim z wassei stroni, belo dossicz udzielano za ich skodi. Powtore takowa rzecz — czo za potrzebą ukazuie wsczinacz takich zlocinsthw, ktore nye przisslusaia, ani zalezą miedzi prziiacziolmi ssie zachowiwacz, bo ia tu nye widzę zadnei prziazni; z nassei stroni zadna rzecz ssie nigdi nye odmienia, to ssami dobrze rozumiecie w prziazni, alie z wassei stroni zawssie takowe zbiteczne rzeczy pochodzą y iawne ssą. A tak te skodi poddanich nassich popissane potrzeba nam po wass prziiacielu nassim to miecz, zebi beli skodi poddanim nassim opravione, a tich zloczinczow, ktorzi tego ssie dopuscaia, ktoregokolwiek z nich bądźzie, bess omieskania niech bi beli skarani, bo takowim ludziem to karanie ukazuie, zebi powtore takowich zloczinsthw ssie nie dopuszczali. A my tess ten registr, ktori przisslal sandziak nass do nass pana sswoiego, do nassego szczesliwego panowania o skodach poddanich nassich, poslalizmy wam pewnim czawszem nassim na imię Machmetem. A tak wola nassa na tim

jest, gdi Czawss nass do wass s tim listem nassim prziiedzie, tedi bische sprawi na dlugo nye otkladali, niech bi ta rzecz prziiacielskim obicziaiem bela sprawiona, a tich lotrow, ktorzi to zloczinstwo poczyneli, ktokolwiek ss nich iest, niech bi bel znaidzion y do wass prziiwiedzion, zebi belo to z nich poddanim nassim zaplaczono, iako pobitich, tak tess y w niewolą pobranich, ktorzi ssie z niewoli okupowali y te wsitkie skodi, ktore ssie im stali na ten cass, y koni czokolwiek komu wzięto, roskazaliscie to wssitko w czalosci zebracz y zebrałssi to, temu Czawzowi nassemu w ręcze podacz, a on bi tess od wass to wziąwssi prziiiosl y poddanim nassim rozdal. A czy zloczinczi, ktorzi to poczynieli, będąłi z nich ktorzy s panow, abo z innich pospolitich ludzi, takowim ludziom abiscie nye przepuszczali y nye folgowali, wssitkie bische mocznie a okrutnie skaracz dali, abi tess y inssi ludzie to karanie wasse widzancz, tego ssie nye dopuszczali y nie ssmieli, zaden bi tess z nich nie ssmial prziiazni nassei wzwodzicz, zebi zadnei ssmialosci iuss od tich czassow takowej nie mieli. A ktorą bendą czy zloczinczi karani, niech bi tego ten to Czawss nass bel sswiadom y umial bi to prziiachawssi przed nami powiedziecz. A ty bissime sprawi bess omięskania sprawieli, y tego bische nye mislyli rzekancz, te rzeczi na stronie ssie stali, niech bendą tam sprawione. Jessli to bendziecie misslicz, y wi bi pruess zadnego czlowieka possliczcie, abi ten possel wass wiachawssi s Sandziakiem y Ssądzią nassim, tego ssie sprawnie y dostatecznie tei skodi wedlug listu nassego, niech bi temu Czawssowi beli podani, y nie mami wolei sswei inaczi miecz, abi ta sprawa bela odlozona na daliei, niechai bądźie to wsitko poddanim nasim nagrodzono. Jessli bische wolą mieli to wlecz na daliei y tim poddanim nassim tego nye oprawicz, tedi ssie to ukazuie naprzecziwko prziiazni nassei. Ja tess nadzieie maiącz w lascze Bozei, powinnowatem tego sstrzec, zebich za poddanimi nassimi zakonu nassego Bessarmanskiego sprawiedliwosci naprzecziw kazdemu dowodziel, bo to na nass pana ich przislusse, bo to iest powinnowatoscz nassa, poddanich nassich od krziwd bronicz :, o tim bische wiedzieli. Pissan ten listh po smierczy Machumetowej 952 miessiacza lutego w Constantinopolu.

IX.

Sigismundus I Rex Poloniae Sigismundo II Regi Poloniae.

Serenissime Princeps... Venit nuntius Turcarum, qui per nos hodie est auditus; quas nobis literas attulit, earum sensum ignoramus, ca-remus enim interprete, pro quo misimus et celeriter eum ad nos venire iussimus: ubi traductae fuerint literae, eas cum Mte Vestra communicabimus. Interea vero, quae verbo dixit, paucis accipiat, in hanc enim sententiam locutus est: Caesarem suum nos pro amico habere, cum nos tamen hostilem nostrum erga homines illius animum declaraverimus, verbo amicitiam nos profiteri, re ipsa hostem esse, invasisse enim nostros in ditionem illius hostiliter, oppidum eius igne et ferro depopulatos esse et res et homines abegisse. Non esse, quod dicamus, nos nescisse, certum enim esse, quod nostri homines fecerint; esse nos potentes et persequi inimicitias et viribus nostris uti posse, ac reliqua etiam invadere; sed nisi sartiverimus iniurias et damna, Caesaris hominibus data, fore, ut experiamur, potentiorum esse Caesarem, qui sit iniurias istas vindicaturus: haec fere summa fuit eorum, quae dixit. Quae scire Mtem Vestram volumus, ut cum consiliariis Magni Ducatus ea communicet, rationem sartiendi damna inveniatur, ac modis omnibus una nobiscum provideat, ne quid Regnum nostrum et communes Provinciae detrimenti capiant, suamque de omnibus sententiam perscribat.

Acta Tomiciana c. 158.

X.

Sigismundus I Rex Poloniae Consiliariis Regni Poloniae.

Cracoviae 15 aprilis 1546.

Magnifice... Res nova et insolita nobis Caesaris Turcarum literis et nuntio modo oblata est, ac literarum quidem eius exemplum mittere Sinceritati Tuae non potuimus, propterea, quod interpretem ad manus non habemus. Legatio sane dura et minarum plena fuit, cuius haec est summa: Caesarem nobis amicum esse, nos contra verbis tantum amicitiam, rebus hostilitatem ipsi ostendere; nostros homines e regno nostro in ditionem eius hostiliter invasisse, Oczakow oppidum exussisse, praedam abegisse: nisi cumulate satisfecerimus pro iis damnis, in nos ipsum vindicaturum esse. Et facile id quidem potest subordinatis et

summissis contra nos Valachis, Transalpinensibus atque Tartaris, praesertim, cum credibile sit, eum scire, quam imparati simus hoc tempore ad depellenda bella, et exolvere quidem damna, a dissolutis et licentiosis hominibus data, onerosum nobis et acerbum ac de turbatoribus illis poenas sumere perdifficile est. Purgationi autem nostrae non opinamur Caesarem locum daturum esse, quod excursionem illam, etiam si non a nostris hominibus facta fuisset, tamen e ditione nostra factam fuisse constat. Itaque, quid faciendum nobis, quidve responsi dandum esse censeat, Sinceritas Tua bene secum cogitet, ac diligenter nobis describat, pro officio suo et gratia nostra factura.

Acta Tomiciana стор. 159.

XI.

Sigismundus I Rex Poloniae Castellano¹⁾ et Palatino Cracoviensi²⁾.
Cracoviae 15 aprilis 1546.

Magnifice... Minime iucundus advenit nobis a Caesare Turcarum nuntius, atque item litterae, sed litteras qui interpretaret, nunc ad manus non habebamus; legationis vero haec summa fuit: Caesarem nobis amicum esse, nos contra verbis quidem amicitiam polliceri, re ipsa hostilitatem ipsi ostendere, nostros homines e regno nostro in ditionem eius hostiliter invassisse, oppidum exussisse, praedam abegisse: nisi cumulate exolverimus ea, quae repetuntur, Caesarem ipsum in nos nostraque vindicaturum. Est facile id quidem illi, hoc praesertim statu rerum nostrarum, si Tartaros modo et Valachos atque Transalpinenses in nos concitaret, satis abunde negotii nobis facesseret. Verbis illi vix satisfaciemus, nam, ut in potestate nostra non sunt perditii illi ac dissoluti homines, qui excursionem illam ad Oczakow facere, tamen, quod e regno nostro eam fecere, in nos ille culpam confert. Persolvere autem damna illa unde et qua, ratione debeamus, et inquietos illos turbatores pacis quomodo ulcisci possimus, non intelligimus. Quocirca hortamur et postulamus Sinceritatem tuam, ut statim post Conductum Paschae³⁾ huc veniat, nobiscum pariter his et aliis quibusdam de rebus consilium initura; quod faciet pro gratia nostra et officio suo.

Acta Tomiciana стор. 160.

¹⁾ Ян Тарновский.

²⁾ Петро Кміта.

³⁾ дня 2 мая.

XII.

Sigismundus I Rex Poloniae Solimano Imperatori Turcarum.

Serenissime... Et literas Mtis Vestrae accepimus, et nuntium audivimus, eadem prope, quae in litteris scripta erat, proferentem. Quoniam vero oppidum Oczakow, de quo inflammato et direpto Mtas Vestra nobiscum expostulat, longiore intervallo disiunctum est ab hac sede nostra Regia, hactenus nullum nuntio Mtis Vestrae certum responsum dare potuimus, sed investigari diligenter et modis omnibus explorari fecimus, per quem clade hac subditi vestrae Mtis sunt affecti; qua in re utimur etiam opera Ser. filii Nostri, qui in Magno Ducatu nostro Lituaniae summa et ipse diligentia in authores istius facinoris inquirat. Atque haec nobis fuit causa retinendi diutius nuntii Mtis vestrae, quod illi pro virili nostra in omnibus satisfieri cupimus praesente et inspectante eo, ut omnes intelligant, ea amicitia, quae cum Mte Vestra nobis intercedit, nihil esse nobis prius et antiquius. Dabimus itaque omnem operam, ut si qui ex nostris ea patrasse comperti fuerint, de quibus Mtis Vestrae subditi quaeruntur, ii debitas poenas non effugiant, atque ut omnia hominibus Mtis Vestrae sarciantur, si quae per nostros homines damna illis illata fuerint; si vero ab his commissum aliquid sit, qui nostrae iurisdictioni non subsunt, culpam eorum ad nos non pertinere, facile pro prudentia sua Mtas Vestra perspicit. Sed nos tamen faciemus omnia in hac causa, quae ad amicitiam cum Mte Vestra et bonam vicinitatem conservandam pertinebunt, neque aut inquiremus, aut ulciscemur segnius, si quid per nostros peccatum esse constiterit, quam si contra nos ipsos peccatum esset, quemadmodum re vera peccat contra nos, qui pacem et concordiam publicam, quantum in ipso est, rumpere conat. Hac itaque sola de causa retinuimus nuntium Mtis Vestrae, ut nostrae diligentiae et eorum, quae hic acta per nos essent, oculatus testis esse possit: quod Mti Vestrae literis hisce significandum esse duximus.

Acta Tomiciana mop. 166.

XIII.

Sigismundus I Rex Poloniae Sigismundo II Regi Poloniae.

Qui autor sit cladis istius Oczakoviensis, nihil esse videmus istic a Mte Vestra cognitum, sed quantum ex iis, quae ad nos scripta mi-

sit Mtas Vestra, colligere licuit, istinc videtur esse profecta, non ex regno nostro. Quod si idem Mtas Vestra iudicaverit, vellemus, ut authorem cladis aliqua tamen poena afficeret, saltem, ut praefecturam sive capitaneatum ei adimeret, ex quo haec est clades illata Oczakoviensibus, qua tamen in re nihil praescriptum vestrae Mti voluimus; quae habita cum senatoribus Magni Ducatus nostri consultatione id statuet, quod esse e re intellexerit. Cuperemus id quoque per Mtem vestram provideri, ut quo autore damna isthaec Oczakoviensibus illata esse cognoverit, per eum refundatur nobis pecunia, quam nos pro alieno delicto soluturi sumus. Quae cum et ipsa pro damnis, per nonnullos illatis, satis fecisset, ii, qui damna dederant, quod erat per Mtem Vestram numeratum, id illi rependere coacti esse dicuntur.

Acta Tomiciana cmop. 167.

XIV.

Sigismundus I Rex Poloniae Sigismundo II Regi Poloniae.

Serenissime... Accepimus et literas Mtis Vestrae et acta causae Oczakoviensis. Caeterum quod et sperabamus et optabamus maxime, ut aut decerneretur aliquid in ea ipsa causa, aut saltem consilium nobis a Mte Vestra suppeditaretur, id factum non est; nihil enim aliud quam acta nobis misit Mtas Vestra, sententiam suam non perscripsit. Nos hic cum consiliariis nostris diligenter, quid faciendum nobis esset, deliberavimus, visum est tandem, ut nuntium hunc Turcarum Caesaris ne teneremus diutius, sed qui damna passi sunt, iis ea sarcienda curaremus: unde autem sartiretur, quandoquidem a Mte Vestra nulla est lata sententia, inveniri non potuit, nisi ex fisco nostro. Designavimus itaque Albertum Starzechowski Belzensem et Nicolaum Grabia Chelmensem Castellanos, qui in certum locum aliquem non procul a finibus proficiscantur atque ibi damna passis, non iuxta regestrum, quod nobis missum est a Caesare Turcarum, sed iuxta id, quod fuerit legitime probatum, satisfieri curent. Quae quidem res dura nobis est et permolesta, nos enis poenas damus eorum, quae ab aliis malefacta sunt; et iam semel atque iterum nobis id evenit, ac veremur, ne nostra haec satisfactio pro culpa aliena speciem aliquam tributii prae se ferat, neve id a nobis deinceps frequentius exigatur. Porro, ut aliquod gravius supplicium de quoppiam sumeretur, visum non est, ne paulatim assuesceret Turcarum Caesar non solum pecu-

niam, sed et sanguinem arbitrato suo subditorum nostrorum expetere, quemadmodum in Valachia facere dicitur. Non est illi nimis indulgendum, sed providendum potius, ut a nostris deinceps eadem ista ne designentur, quod in regno nos providere conabimur, idem fieri velimus a Mte Vestra in Magno Ducatu Lituaniae, unde direptio haec Oczakoviensis et inflammatio profluxisse videtur, quam quidem impunitam esse nollemus. Ac fortasse liceret nobis hic aliquid contra istos publicae pacis violatores decernere, sed quando ibi Mtas Vestra praesens adest cum summa potestate, illi potius committendum duximus, ut ipsa scelus hoc vindicet; ante omnia autem curet diligenter, ut quam nos pecuniam numerabimus, ea refundatur nobis per eos, qui autores cladis istius Oczakoviensis fuisse convicti fuerint, porro, si quid a Pretwicz peccatum est, impune non feret, cogetur et ipse nobis satisfacere. Visum erat etiam Consiliariis nostris, quandoquidem Caesar Turcarum semel atque iterum ad nos scripsit, se mirari, quod ipsius homines de nostrorum iniuriis quaerantur, nostrorum autem nemo quaestus sit adhuc, se aliqua a Turcis iniuria affectum esse, ut nos quoque nuntium nostrum mittamus, qui sarciri damna petat, quae nostri non minora passi sunt a Tartaris, quam a nostris Tartari, quod nos consilium amplecti cogitamus, sic enim futura est aliqua damnorum ultro citroque datorum compensatio. Eam autem rationem modis omnibus inire studeat Mtas Vestra, qua prohiberi nostri possint, ut ne simile deinceps facinus in se admittant. Nos enim, quae nobis cum Caesare Turcarum intercedunt foedera salva et inviolata pro eo, ut facere tenemur, conservare cupimus.

Quod vero limites attinet inter Regnum et Magnum Ducatum, iam designati sunt per nos praecursores ex Maiore Polonia. Mandavimus, ut Calendis Augusti in finibus Prussiae, qui vero ex Minore Polonia, ut in Parczow ad eundem diem iuxta Vestrae Mtis sententiam compareant; quae suis vicissim istic mandabit, quo et ipsi ad eundem diem iisdem in locis praesto adsint. Datum Cracoviae postridie festi Corporis Christi¹⁾ anno 1546.

Acta Tomiciana смп. 168—9.

XV.

Sigismundus I Rex Poloniae Imperatori Turcarum.

Cracoviae 11 iulii 1546.

Serenissime... Veniens ad nos Mtis Vestrae amici nostri orator, literas nobis Mtis Vestrae reddidit, in quibus erat, Sendiacum Sili-

¹⁾ 26 червня.

striensem ac Cadeium Oczakoviensem Mti Vestrae significasse, quod homines nostri ex regno nostro Oppidum Oczakow invaserint, damna multa intulerint, ac quam plurimos in servitutem abduxerint, eamque rem Mti Vestrae molestam et gravem (ut par erat) accidisse, decet enim regem et principem non minus subditorum, quam suis commodis commoveri. Sed neque nos eam rem laeti audivimus, pro ea amicitia, quae nobis cum Mte Vestra intercedit, communem hunc casum nobis cum Mte Vestra esse existimamus. Et priusquam orator Mtis Vestrae ad nos venisset, iam de ea re literis nostris, quas celeri nuntio miseramus, Mti Vestrae significarem, ut intelligeret facinus hoc scelestorum ac perditorum hominum, quod contra nostram voluntatem, ignorantibus praefectis nostris finitimarum arcium perpetrarunt, nobis vehementer displicere. Qui quidem latrones neque ex regno nostro fuerunt, neque unquam certum et firmum domicilium in regno et dominiis nostris habuerunt, sed interdum in finitimis nostris oppidis comorabantur; quos si tantum facinus ausuros, atque damnum aliquod Mtis Vestrae subditis illaturos putassemus, nunquam illis locus in regno et dominiis nostris fuisset. Porro, cum de damnis istis subditorum Mtis Vestrae per nuntium et per litteras illius essemus admoniti, communicato consilio cum Serenissimo filio nostro, qui nunc in magno Ducatu Lituaniae cum imperio est, accersivimus utrorumque dominiorum nostrorum praefectos finitimarum arcium ab iisque diligenter quaesivimus, qui tam audacis facinoris autores fuerint. Neque eo contenti misimus, quam late patet Dominium nostrum, sub fines Moschoviae, certos homines, qui praedones istos inquirerent. Verum et ex praefectis finitimorum arcium nostrarum et ex iis, qui ad conqui-
rendos latrones istos missi a nobis fuerunt, cognoscere aliud non potuimus, quam quod iam antea Mti Vestrae scripsimus, oppidum scilicet Oczakow a perditis illis latronibus¹⁾, qui nunquam certo loco consistunt, sed per campos vagantur, direptum esse, eosque perpetrato facinore isto in dominiis nostris nusquam visos, nam nonnullos ex eis, dum de praeda inter se contendunt, occisos esse, reliquos poenas, quas commeruerant, metuentes, in Moschoviam profugerunt. Nos vero, cum non alia de causa Oratorem Mtis Vestrae tam diu retinuissemus, quam, ut eo praesente de latronibus istis, si qui forte adducerentur, pro meritis illorum supplicium sumeretur, atque ea exempla in eos ederentur, quae caeteros a tam audaci facinore in posterum

---

¹⁾ Той сам лист є в польськiм перекладі А. Т. стор. 179—181; там се місце звучить: ze ci ludzie, ktorzi w Oczakowie skodi pocynieli beli kozacy polni, a nie osiedli ludzie na iednem mieisczu.

deterrent, cum eius rei potestatem nobis non dari videremus, non putavimus, oratorem Mtis Vestrae esse diutius retinendum. Quam ob rem ita eum dimisimus, ut cum hominibus nostris, quos ad eam rem designaveramus, ad fines regni nostri proficisceretur atque ibi damna ista, de quibus nobis Mtas Vestra scripsit, cum Sandziaco et Cadeio aestimarent, nostri vero homines, ita, ut aestimata fuerint, subditis Mtis Vestrae resartirent. Etsi enim ii, qui ea damna subditis Mtis Vestrae dederunt, subditi nostri non fuerunt, neque earum rerum aliquid in dominia nostra importatum est, tamen, quod ex dominiis nostris ea damna intulerint, existimavimus, nos rem amicitia, quae nobis cum Mte Vestra intercedit, dignam facturos, si postulationis Mtis Vestrae rationem haberemus, atque ea damna, quae a latronibus istis subditi Mtis Vestrae pertulerunt, resartiri mandaremus, sperantes, Mtem quoque Vestram daturam operam, ut ea damna, quae nobis et subditis nostris in dominiis nostris a Turcis, Tartaris et aliis finitimis Mtis Vestrae subditis inferuntur, nobis subditisque nostris resartiantur. Quamquam enim ad nos Mtas Vestra scribat, nulla nobis subditisque nostris ex Mtis Vestrae ditione damna inferri, neque nos aliquando de eis quaeri, sunt tamen ea longe maiora, quam ea, quae interdum ex dominiis nostris subditis Mtis Vestrae fiunt; de quibus egimus cum Mtis Vestrae oratore atque exhibuimus illi ea, quae ex finibus regni scripta sunt, quam multa damna iam, cum ille ad nos venisset, illata a Tartaris sunt, et quam multi homines nostri in servitutem ab eis abducti sunt; verum decrevimus, nuntium nostrum ad Mtem Vestram mittere, qui de recentibus istis damnis et aliis veteribus quaeratur. Quamobrem perscribere ea nunc volumus, numerum tamen hominum, qui in servitutem abducti sunt, conscribi mandavimus atque his literis includi iussimus; a Mte autem Vestra postulamus, ut si prior iste Mtis Vestrae orator ad Illam redierit, quam noster pervenire poterit, homines nostros conqueri mandet, quo redire ad dominia nostra possint. Atque ita oratorem Mtis Vestrae dimisimus, sperantes hoc nostrum erga Mtem Vestram amicum studium gratum illi futurum, Mtemque Vestram per studium et benevolentiam, in rebus nostris nobis exhibituram; nos enim eam, quae nobis cum Mte Vestra intercedit, amicitiam, firmam retinere cupimus, quem felicem valere optamus.

XVI.

Sigismundus I Rex Poloniae Sigismundo II Regi Poloniae.
Cracoviae 12 augusti 1546.

Serenissime... Maluissimus quidem latum esse a Mte Vestra decretum in causa direptionis Oczakoviensis, magna cum molestia liberati essemus, sed quas adfert causas, quamobrem id ab illa factum non sit, eas esse iustas agnoscimus. Quamobrem, quod non sine ratione praetermissum est a Mte Vestra, id in bonam partem accipimus, quin et illud boni consulimus, quod suos ad comissarios nostros non miserit, eorum nomine, quae a Graeco mercatore accepta fuerunt, iam Caesaris Turcarum nuntio satisfieri curavimus, misimus enim ex fisco mille ducentos florenos, si minus illi deberi cognitum fuerit, in lucro numerabitur, nobis enim, quod residuum fuerit, restituetur; de profugis quod rem ex sententia nostra Mtas Vestra curaverit, agimus illi gratia.

Ad fines inspiciendos nos quoque nostros misimus, utinam omnis materia litum aliquando praecidatur. Subditis Palatini Vitebscensis dari salvum conductum iussimus, ac quod iuris erit, si quis ius sibi dici petierit, de eo statuemus. Quae Mtas Vestra respondit ad Valachi quaerimonias, plane nobis satisfaciunt, atque iis, quae scribit Mtas Vestra, fidem habemus indubitata. Allatum erat ad nos, quod ex hac vita Vaivoda excesserit, nondum tamen certi sumus, sunt enim, qui dicant, ex paralisi morbo laborare. Quare comissarios nostros in oppidum nostrum Camenecensem nihilominus proficisci iussimus, quibus Mtis Vestrae litteras descriptas mittemus.

Acta Tomiciana cmop. 173—4.

XVII.

Sultan Soliman Caesar Turcarum Sigismundo I Regi Poloniae.

Roskazuiącemu Panu wielkiemu zakonu krzescianskiego prziazn naszą. Ku Wam iest przyjacielowi nassemu krolowi polskiemu Zigmuntowi pozdrowienie nasse. Oznaimuiemi y daiemi wam przyjacielowi nassemu przess ten nass listh znacz, tich czasow, ktorichescie poslanca swego poslali do nass y do nassei wyssockiei stolice z listem sswim o sprawie zamku naszego Oczakowskiego, wymawiając ssie przed nami w tim y oznaimuiąc nam iakoby czy liudzie, ktorzi przichodzieli

poth ten zamek nass, nye wassi beli, ani tego sswiadomi, iedno, zescie nam oznaimieli, iss ci liudzie beli z Litwi, a z Moskwei sswei ziemie przichodzieli, to zloczinstwo, ktore udzialane iesth od nich, nye wiemi, do ktorei stroni uciekli abo gdzie ssa, ani sswiadomizmi onich, o timescie nam oznaimieli, tess dla tich zloczincow, ktorzi to podzialali, chcąc ie ku rekom prziwiesz, poslalizmi sswoich liudzi, dowiadując sie y ssukając ich. A tak my, ktoregozmi possla czawsza naszego poslali z listi nassimi, niech bedzie wedlug tego pierwszego listu naszego ta rzecz sprawiona, bo iestem zawsse na jednim sslowie, tego odmienicz nye mogę, iedno ze potrzeba tego wedlug listu naszego y dla przyazni tey, którą mami miedzi ssobą, tich lotrow, ktorzi to udzialali, abi ssie iakimi kolwiek prziczinami ich k rękóm prziwiedli y tich poddanych nassych skodi, nakladi, wedlug rejestru tego na nich oprawieli, a oprawiwssi to na nich przeth tim czawzem nassym abiscie roskazali gardly ich skaracz, aby to widząc y slisząc takową wielką karnosc, tego ssie nye dopuscali dzialacz, niech bi wssitkim od tego nauka bela. Otim biscie wyedzieli. Pissano w miasteczku na imie Baba Eskizi.

Acta Tomiciana c. 175.

XVIII.

Soltan Soliman Caesar Turcarum Sigismundo I Regi Poloniae.

Roskazującemu panu wylkiemu w zakonie krzescianskim przyjacielowi memu krolowi polskiemu y innych panstw zakonu krzescianskiego Zigmuntowi oznaimuiemi y daiemy wiedziecz przess ten nass list. Tich czassow do wissokiego a do szczesliwego panowania naszego przisslaliscie listh swoj, oznaimuiąc nam o thim, ktori list bel poslan przess czawsza naszego do wass w sprawie naszego zamku Oczakowskiego o ty zloczincze, wy przeciela nass z wielką pilnością roskazali ssukacz tich zlocincow, y skoroby beli czy zloczincze poimani, obiecuyecie ssię ty zloczincze przed tim czawszem nassim karacz wedle pissania naszego do wass, a to pobranie rzeczy od tich zlocincow poddanym nassim nagrodzicz y wroczicz, y naprzot obiecuiecie ssie nam bicz dobrim przeciela, zebi ona przyazn nassa nye miala zadni zmianę miecz miedzi nami, o timescie nam oznaimieli, y my s tego waszego pissania wssitkiemu dostatecznie wyrozumieli, y od wass wdziecznie przeimuiemi, a wssakoss ia y dopiero iestem na tim wedle naszego pierwszego pissania do wass, abi czy zloczinci tegoss czassu

beli nalyezieni y okrutną karnością beli skarani, a tim poddanim nassim za skodi ich zebi przess omięskania beli nagrodzeni, bo ta rzecz na przedluzeniu ku odkladaniu zadnego miejsca miecz nye moze, niech by ta rzecz miedzi nami przyjacielskim obiczaiem bela sprawiona; ieslibiscie tess chcieli tą rzecz na przedluzenie odkladiwacz, a tich zlocincow wedlug pissania naszego nye skaracz, a poddanym nassim za skodi ich nye nagrodzicz, tedi przeciwko priazni nassei belo bi to, którą mami miedzi ssobą, y przissla bi ta powinnoscz na nass Czessarza za skodi tich poddanych nassich sprawiedliwosci im dowodzicz. W timze liscie sswoim pissaliscie nyektore rzeczy okolo tich zlocinczow, a tak my nie chcemy zadnei rzeczy wiedzicz, iedno chcemy to miecz, aby tim poddanim nassim za skodi ich belo nagrodzono. O tim bisce wiedzieli. Pisan w Constantinopolu miesiaca lutego po smierci Machumetowej roku 952.

Acta Tomiciana c. 176—7.

XIX.

Instructio a Sigismundo I Rege Poloniae commissariis data ad videnda damna in Oczakow per nostros subditos illata. Commissarii hi missi fuerunt: Albertus Starzechowski¹⁾ et Nicolaus Grabia²⁾.

Gdi prziiadą commissarze nassi do Baru, iesslis tam bądą ot Krola Imczy mlodssego ssina naszego z Litwi posslani commissarze, tedi sz nimi wespolek bendą okolo ssaczowania tich skod, ktore ssie w Oczakowie sstaly, s poslem Czessarza tureczkiego y Sandziakiem Silistriiskim a z Cadeiem Oczakowskim postępowacz. A to iessli comissarze Krola Imczy mlodego, abo Sandziak Silistriski y Cadei Oczakowskiej, abo ktori ss nich prziiedzie, gdzie by więcz ktori s tich abo wsitczy nye prziiachali ani prziiachacz mieli, tedi s tim, ktori prziiedzie, abo s samim posslem bądą namowy czinicz.

Naprzod bądą tego chciecz, abi ci, ktorich skodi ssą przess Czessarza tureczkiego w liscie omienione, skod swoich wedle prawa dowodzieli, a cegokolwiek dowiodą, a wssakoss nicz nadzwiss, iedno to co iest w liscie y registrze Czessarza Tureczkiego omieniono y opisano, ktore przepissi mi slemi, to im bendą wedle nauki, którą panu Belskiemu³⁾ o sprawach skarbu naszego iest dana, opravowacz y placicz pienądzmi y timi rzeczami, ktore panu Belskiemu iuss ssą dane,

¹⁾ Каштелян белзьский.

²⁾ Каштелян холмський.

³⁾ Альберт (Войцех) Старжеховский.

staraiącz ssie o to pilnie, iakoby co z namnieissim kostem ta rzecz bela skonczona, co ich wierze, którą nam powinni, y baceniu przypuscamy.

Odprawiwssi sprawę tę tureczką o skodi Ocakowskie, tedi z commissarzmi Krola IMCzi młodego sina naszego wezmą przedssię skodi y krziwdi, ktore poddani krolowey Iey mczi malzonki nassei we wloski Barskiey i insich dzierzaw od xiądza Włodimirskiego czierpią, a otim uznawacz bęnda, strzegącz tego pilnie, abi ty skodi y krziwdi, ktore ssie od niego dzieią, nagrodzone poddanym Krolowey Iey Mczi bely.

Przitim tess uznawacz bęnda o zbieglich poddanych krolowei Iey Mczi, o ktorich ym urodzony Bernard Pretwicz Starosta Barski sprawę da, ktore xiądz starosta Włodimierski u ssiebie ma, a wrocicz ich nie chce, a gdi ssie tego dostatecznie dowiedzą, iss ie on przechowywal y iesce przechowywa, roskazą mu spolecnie, aby wssitkie wrocziel.

Acta Tomiciana c mop. 177—8.

XX.

Damna Turcis resarcita per Regem. Literae testimoniales Commissariorum Polonicorum.

Bar 5 septembr. 1546.

Nos Albertus Starzechowski Castellanus Belzensis et Capitaneus Drohobicensis et Nicolaus Grabia Castellanus Chelmensis et Capitaneus Lubomliensis manifestum facimus quibus expedit universis: Quia dum ex mandato speciali sacrae Regiae Mtis Poloniae Domini nostri clementissimi missi huc ad Bar ex Aula Mtis suae fuissemus, cum nuntio Serenissimi et Potentissimi Caesaris Turcarum Mechmet Czaus dicto, ut cum Sandiaco Siliestriensi et Iudice Oczakowiensi ex parte ipsius Serenissimi Caesaris convenissemus atque in eo congressu nostro de damnis, in Oczakow per praedonem seu piratam Karp Moscum factis, constitueremus, in qua re dum ad illum Sandiacum Silistriensem Serenissimae Regiae Mtis Poloniae Domini nostri, praesente hic nuntio Serenissimi Caesaris Turcarum praefato Mechmet Czausz, misissemus, idem Sandiacus nihil nobis respondere voluit, atque ideo nos mandato Mtis Suae Regiae pro damnis ipsis Oczakowiensibus, ut dicitur factis, in manibus nuntii sui Machmet Czausz deposuimus et dedimus omnium primum in auro florenos ungaricales auri puri et iusti ponderis duo milia trecentos triginta tres, quemlibet florenum ungaricalem per sexaginta aspras computando.

Item duodecim stamina panni Lundensis ipsi Mechmet Czaus Nuntio tradidimus, quodlibet stamen panni pro viginti octo florenis Polonicalibus, florenum vero Polonicalem pro quadraginta quinque aspris computando, pro quibus staminibus panni venerunt in summa trecenti triginta sex floreni Polonicales, qui ad aspras reducti constituunt summam quindecim millium asprarum et centum viginti aspras; quae quidem summa tam in auro, quam in panno coniuncta reducta ad aspras facit summam asprarum centum quinquaginta quinque millia asprarum et centum aspras.

Item eidem nuntio dedimus mille et ducentos florenos polonicales moneta tamen lituanicali, qui dicebantur esse a mercatore Caesaris Turcarum videlicet ab Andrea Carcocandella Graeco ratione thelolonei exacti.

Item eidem Nuntio tradidimus pro Capici Bassa fratre Domini Rostembassae centum quinquaginta florenos Ungaricales in auro. In cuius rei fidem et testimonium praesentes litteras a nobis sigillatos ipsi Machmeto Czaus Nuntio tradidimus.

Acta Tomiciana cmop. 187—8.

XXI.

Albertus Starzechowski Capitaneus Drohobicensis et Castellanus Belzensis et Nicolaus Grabia Castellanus Chelmensis Sigismundo I Regi Poloniae.

Bar. 6 septembris 1546.

Post subditae servitutis nostrae in clementiam Sacrae Mtis Vestrae humilem commendationem. Absolvimus tandem eum nuntium hominem malum Turcarum et felicitate Caesaris sui insolentem, quando Tartari ex Oczakow, qui damna passi in direptione oppidi illius dicebantur, non venerant, nec Sandziacus ille Silistriensis ad litteras Mtis Vestrae nobis responderat, dedimusque ipsi nuntio in primis in auro florenos ungaricales 2333, quos nullatenus recipere voluit, quam per sexaginta aspras cum evidenti damno Mtis Vestrae, nam ad valorem monetae Polonicae reductae 40 grossos faciunt.

Item dedimus duodecim stamina Lundensis per XXVIII florenos Polonicales, quae fecerunt summam 336 florenorum, reducti vero ad aspras constituunt summam asprarum 15.120 aspras, maiore enim pretio pannum huiusmodi a nobis recipere noluit, et nos maluimus eam iacturam panni sustinere, quam monetae aureae.

Sic igitur tota summa ea, tam in auro quam in panno ad numerum asprarum reducta, constituit summam 155.100 aspras, et in hoc

convenit cum registro damnorum, per Caesarem Turcarum Mti Vestrae misso, cuius exemplum nobis quoque Mtas Vestra dedit.

Deinde dedimus ipsi nuntio 1200 florenos Polonicales, moneta tamen Lituanicali, qui ratione theloni ab Andrea Graeco mercatore Caesaris dicuntur esse recepti; et tametsi habuimus a Mte Vestra in mandatis, illi nuntio numerare 1200 florenos Lituanales, tamen ille recepit 1200 polonicales; receperat siquidem quemlibet medientem Lituanicalem pro una aspra, seu duobus solidis, ut hic et in Moldavia communis valor eius monetae Lituanae habetur, sed postea coacti sumus illo murmurante illi reliquum supplere, quod summa huiusmodi 1200 florenos Polonicales constitueret ad illum valorem, ut in Lituania recipitur.

Postea dedimus illi 150 in auro florenos Ungaricales pro Capici Bassa, ut in literis specialibus a Mte Vestra perscriptum habuimus, ad quas quidem summas, a nobis Mtis Vestrae nomine illi datas, Mti Vestrae illius nuntii literas recognitionis seu quittanciae mittimus.

Existimamus tamen necessarium, ut is nuntius, quem Mtas Vestra ad Caesarem illum Turcarum mittet, cognitam habeat huiusmodi expeditionem damnorum, per nos ipsi Turco factam; nam ipse, ut est homo avarissimus, totum hoc aurum degluciet, Tartaros vero illos panno contentabit; cum quibus Tartaris ubi huc ad nos venisset, facilius composuissemus, quam cum ipso insolente Turco, qui, ut hic edocti sumus, Tartaros illos venire prohibuit non alia ratione, ut aurum huiusmodi ipse absorbeat, ut parva re Tartaros illos contentet et nos, sperantes illorum adventum, expeditionem eius nuntii in eam moram protraximus.

Caeterum instetit apud nos vi et importune idem nuntius Turcicus, ut illi equos apud Oczakow Tartaris acceptos Mti Vestrae missos simul et occisorum capita soluissemus, inquiring unum sine reliquo fieri non posse, etiam quod infectis rebus omnibus abire debeat ad Caesarem; cui dum respondimus nihil de equis illis et Tartaris occisis nobis esse commissum, quin immo retulimus eos equos inter alia damna in literis Caesaris praescripta inclusisse, interminatus est, quod hac ratione ista omnia apud Caesarem suum irrita et infecta esse debeant et pro non satisfactis reputari, quodque ea imperfecta refusio damnorum facesset negotium nuntio Mtis Vestrae, ad Caesarem venienti, et erit causa, quominus Mtas Sua apud Caesarem illum voto suo potiat. Proinde arbitramur necessarium esse, ut in ea re nuntius, qui a Mte Vestra mittetur, praemonitus fuerit, ut habito exemplo literarum Turcarum Caesaris sciret se regere, nam si quidem equorum numerus in literis Turcarum scriptus sit, tamen nullus illorum valor

additus est, quemadmodum aliorum damnorum nomenclatura scripta est in literis Caesaris. Addidit insuper idem Turcus, quod facile tandem Tartari illi valorem equorum suorum coram Cadeio facient, et iudex ille referet hoc ad Caesarem, cui dabitur fides, sicut in caeteris, et nos respondimus nec Tartaris nec Cadeio illorum credere velle, nec iudicio illius attinere. Bene et felicissime valeat Sacra Mtas Vestra.

Acta Tomiciana cmop. 182—4.

XXII.

Albertus Starzechowski et Nicolau Grabia commissarii Sigismundo I Regi Poloniae.

Bar 7 septembris 1546.

Cum iam istae aliae litterae ad sacram Mtem Vestram a nobis conscriptae fuissent, allatae sunt nobis iterum aliae literae a Mte Vestra, quibus mandare nobis dignata est, ut ipsi nuntio Turcarum retulisset de damnis, quae nuper in Volinia a Tartaris facta sunt, et quod Christianos omnes, qui ei ab obsequiis fuerunt, ultra fines regni Poloniae proficisci cum illo non permetteremus.

De damnis illis, per Tartaros factis, iam siquidem illi non semel antea diximus, qua re pertesus erat plurimum, et ad eam relationem et monitionem nostram scripsit ad illos officiales in Bialogrod et Ocza-kow quod non solum ab huius modi incursionibus temperent, verum eos omnes captivos, quos ex Volinia in praedam abduxerint, venum-dare non praesumant; nihilominus rursus autem atque iterum dimit-tentes illum dicemus et nomina illorum Tartarorum, qui in ea excur-sione fuerant praecipui, in scriptis illi dabimus.

Cum autem idem Turcus cum litteris suis huiusmodi mitteret hominem suum, nos quoque alium hominem suum servitorem domini capitanei Barenensis adhibueramus, ea ratione, ut illic de rebus omnibus deque moliminibus hostium et si quae copiae hostium in eam partem Boristenis processerint, exploret; cum quibus una profectus erat servitor Polonus illius mercatoris Andreae Carco-candelaе Graeci, qui ipsum nuntium comitatur, adolescens satis discretus et nobis favens, cui dato munere et viatico dedimus negotium, ut de his omnibus rebus nos certiores faciat. Servitor ille domini capi-tanei Barenensis siquidem nondum abinde reversus est, nam iussu ipsius domini capitanei Barenensis in Bialogrod ulterius exploratum profectus est, tamen idem servitor Andreae Graeci cum homine Turci reversus est et retulit nobis, Tartaros illos ex litteris istius nuntii percultos

esse, et dum eiusmodi excursionibus cum illis Tartaris et praedis actis agerent, retulit, illos audivisse confiteri duntaxat de trecentis hominibus abactis, et quod in campis nulli hostes fuissent, quorum metueuda esset excursio, immo ad eas litteras nuntii Caesareolus, qui cum aliquot centum equitibus in eam partem Boristenis transierat, rursus ad illam partem profectus esse dicitur, et ait, nullos hostes prorsus in campis esse.

Cuius relatione nos perpensa volumus hoc Mti Vestrae scribere, quandoquidem suspicamur Mtem Vestram ad scripta nostra et rumorem eum, qui hic do hostibus illis increbuerat, misisse pecuniam, quibus mille equites hic scriberentur, ut, si ita Mti Vestrae visum fuerit, quod dominus Orlik, cui ea provincia a Mte Vestra data est, paulisper se ab erogandis pecuniis contineret, quoad aliquid certius de hostibus recantatum fuisset, vel in eum duntaxat eventum hic ducenti vel paulo magis equites scriberentur, reliquae vero pecuniae servarentur ad eam necessitatem, quae hic in foribus esse dicitur semper. Conveniret vero, ut aliquod centum equites conscriberentur, praecipue hi, qui hic continuo in finibus mereri absque stipendio videntur, quos hic magnificus dominus palatinus Belzensis non exiguo numero alere pane et sale videtur ad illumque unum, quoties hic ingruerit necessitas, omnes conveniunt et longis mensis (sic!) assident. Deinde non praetermitterentur et isti optimi viri, qui domino Pretwicz capitaneo Barensi serviunt, quod equidem citra omnem adulationem etiamque praeter scientiam scribimus, nam cernimus eos prae ceteris hic esse expeditiores, adversus omnem ingruentem necessitatem. In quem modum scripsimus hic ipsi domino Orlik, ut in ea re Mtis Vestrae sententiam et instructionem expectet, quam non dubitamus hoc modo daturam fuisse, ut si necessitas ingruerit, pecuniam in milites erogasset, sed rogamus, ne in ea re hic prodamur, nam eorum hominum magnam impraecationem non evaderemus.

Quantum vero ad hoc attinet, ut omnes Christianos ab ipso Turco nuntio amoveremus, in limitibus regni hoc faciemus, sicut mandatum a Mte vestra habemus, et illi ante egressum illius hoc denuntiabimus, verum vectores Christianos, qui illius et aliorum Turcorum eum comittantium res praetio conducti vehunt, non conveniet nobis ab illo amovere, eo quod vectores ipsi huiusmodi ductura assueti sunt et forte malmaticum rursus hic vehere sunt conducti. Dominus Deus tandem Sacram Mtem vestram Reipublicae nostrae diu servet incolumem et faustam.

Acta Tomiciana моп. 185—7.

